

Obserwacje trzepli zielonej *Ophiogomphus cecilia* FOURCROY 1785 w Beskidzie Śląskim w latach 2016–2019

Observations of Green Snaketail *Ophiogomphus cecilia* FOURCROY 1785
in the Silesian Beskid Mountains in 2016–2019

TOMASZ JONDERKO, TOMASZ BECZAŁA, MIROSŁAW WIŚNIEWSKI, MONIKA PIETRASZKO-WARCHAŁOWSKA

Stowarzyszenie Górecki Klub Przyrodniczy
ul. Zalesie 12, 43-436 Górk Wielkie
e-mail: acer70@wp.pl

Abstract: In 2016-2019, occasional observations of the dragonfly *Ophiogomphus cecilia* were made in some forests and flushes in Silesian Beskid Mountains (southern Poland). *O.cecilia* was found at 3 localities on the Kotarz mountain in Brenna, in the Wapienica Valley in Bielsko-Biała, and in the Bucznik mountain in Jaworze. This species has never yet been recorded at such high altitudes in Poland.

Key words: Odonata, Silesian Beskid Mountains, southern Poland.

Wstęp

Ophiogomphus cecilia to rodzima ważka z rodziny gadziogłówkowatych. Dorosłe osobniki osiągają 50-60 mm długości przy rozpiętości skrzydeł 60-75 mm. Głowa oraz tułów są żółto-zielone z czarnymi plamami zaś odwłok czarny w żółte plamy. Trzepla zielona jest reobiontem. W Polsce zasiedla nizinne i podgórskie cieki różnej wielkości, nie stwierdzana w terenach górskich przed 2009 rokiem (BERNARD i in. 2009). Największe znaczenie dla gatunku mają rzeki o szerokości od kilkunastu do kilkadziesiątu metrów. Cykl życiowy *O. cecilia* trwa dwa, najwyżej trzy lata. Imagines często spotyka się również z dala od wody, na polanach, porębach i drogach śródleśnych, skrajach lasu, suchych, piaszczystych miejscach, polach (BERNARD 2010). Gatunek ten objęty jest w Polsce ścisłą ochroną gatunkową (Rozporządzenie... 2016). Wymieniany jest również w Dyrektywie Siedliskowej (Załączniki II i IV).

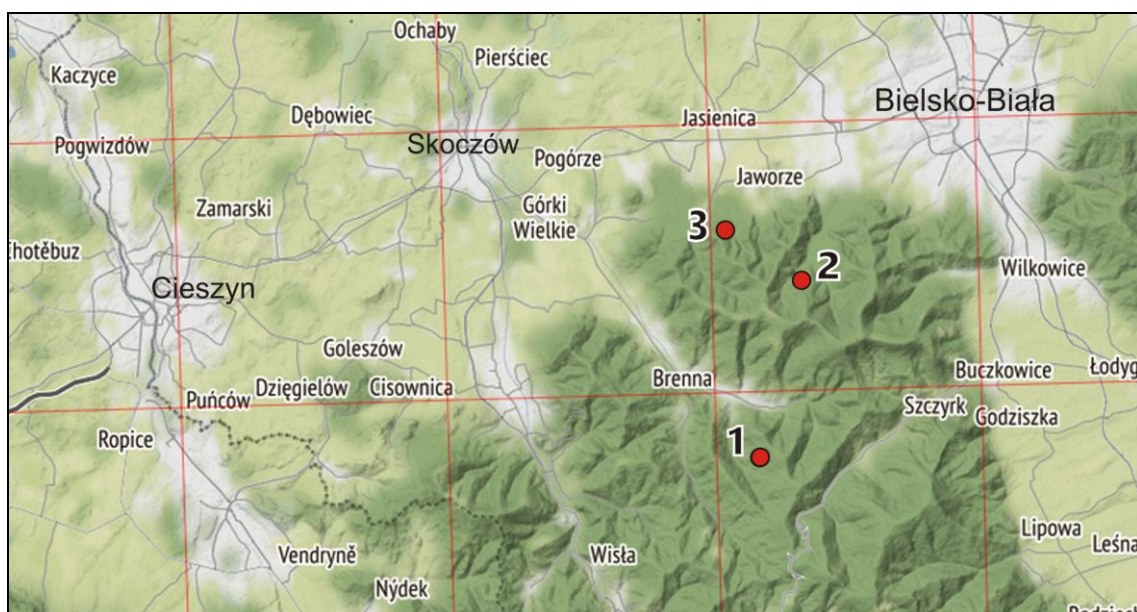
W województwie śląskim *O. cecilia* była obserwowana przede wszystkim w północnej i środkowej części regionu (MISZTA, DOLNY 2007). Na „Czerwonej liście ważek województwa śląskiego – stan na rok 2010” gatunek w porównaniu z resztą kraju określany jako nieczęsto spotykany i uzyskał status – NT czyli bliski zagrożenia (MISZTA 2012).

Opis terenu i metody obserwacji

Nowe stanowiska *O. cecilia* położone są w mezoregionie Beskid Śląski zaliczanym do makroregionu Beskidy Zachodnie (KONDRACKI 2011). Powierzchnia Beskidu Śląskiego wynosi około 560 km². Główne rzeki, odwadniające Beskid Śląski to Wisła, Brennica, Olza i Żylica z dopływami oraz szereg mniejszych jak Łownica, Wapienica, Jasionka i inne. Na północ od Beskidu Śląskiego występuje szereg hodowlanych stawów rybnych oraz sztuczny Zbiornik Goczałkowicki. W Beskidzie Śląskim występuje duża ilość wysięków, źródeł i młak.

Obserwacji gatunku na terenie Beskidu Śląskiego dokonano przypadkowo, podczas botanicznych i ornitologicznych badań obszaru (lata 2016-2019). Podczas obserwacji ważki sfotografowano i oznaczono. Stwierdzenia miały miejsce na stanowiskach (Ryc. 1):

1. Na zboczach góry Kotarz w Brennej. Stwierdzenie miało miejsce na niewielkiej młacie, w dolince okresowego cieku otoczonej kwaśną buczyną górską na wysokości około 800 m n.p.m. Współrzędne miejsca obserwacji to 49°41'56.0"N i 18°56'40.5"E.
2. W górnej części Doliny Wapienicy w Bielsku-Białej. Współrzędne miejsca obserwacji to 49°45'19.94"N ;18°57'58.23"E. Stanowisko na którym stwierdzono samca *Ophiogomphus cecilia* to droga leśna otoczona młodnikami bukowymi i świerkowymi na północnych stokach góry Stołów. Miejsce to położone jest około 730 metrów n.p.m.
3. Na grzbiecie góry Bucznik w Jaworze na wysokości około 680 metrów n.p.m. Współrzędne miejsca obserwacji to 49°46'07.77"N; 18°55'25.46"E. Wzniesienie to stanowi północny kraniec pasma Błotnego zwanego również Błatnią.

Ryc. 1. Mapa Beskidu Śląskiego I położenie stanowisk badawczych (numeracja jak w tekście).

Fig. 1. Map of the Silesian Beskid Mountains showing the localities of *O. cecilia* (numbers as in the text)

Wyniki i Dyskusja

Pierwszej z trzech obserwacji dokonano 7 sierpnia 2016 roku. Zaobserwowano 6 dorosłych osobników trzepli zielonej w towarzystwie kilku osobników *Sympetrum vulgatum* Na zboczach góry Kotarz w Brennej. Kolejnej obserwacji dokonano 2 lipca 2018 roku w górnej części Doliny Wapienicy w Bielsku-Białej. Był to pojedynczy osobnik *O.cecilia* o nieustalonej płci, który poruszał się w obrębie drogi leśnej otoczonej młodnikami bukowymi i świerkowymi. Ostatnia obserwacja *O. cecilia* miała miejsce podczas wycieczki przyrodniczej 6 lipca 2019 roku na grzbiecie góry Bucznik, gdzie obserwowano pojedynczego osobnika.

Wszystkie trzy obserwacje były przypadkowe i dotyczyły dorosłych osobników obecnych na wysokościach dotychczas nie notowanych w literaturze polskiej (800,730, 680 m n.p.m.). Najprawdopodobniej polujące imagines pojawiły się na terenie Beskidu Śląskiego z pobliskiego Pogórza Śląskiego lub nieodległej doliny Wisły bądź któregoś z jej dopływów z terenu

Kotliny Oświęcimskiej. Według BERNARDA (2010) gatunek ten bardzo rzadko przekracza granicę 400 m n.p.m., wnikając tam tylko wyjątkowo, niskimi położeniami rzecznyymi. Stwierdzenia trzepli zielonej w Beskidzie Śląskim zdają się potwierdzać tę tezę. Jak dotąd na terenie Beskidu Śląskiego 1 samicę gatunku stwierdzono w Jaworzu, w pobliżu potoku płynącego ze zbocza Błatnej, w dniu 14 czerwca 2015 roku (współrzędne wg danych geoportal.pl: 49.75702, 18.94295, 459 m n.p.m.) (Baza Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach – data dostępu 08.2021). Inne bliskie znane lokalizacje gatunku pochodzą z Republiki Czeskiej – okolic Cieszyna. Gatunek jest tam stwierdzany od lat dziewięćdziesiątych XX wieku, a współcześnie po 2010 roku. (https://portal.nature.cz/nd-dev/nd_atlas_mapa_q_nova.php?idTaxon=34779) Inne stwierdzenia gatunku z terenów pod-górskich podaje m.in. DARAŻ (2009), który wymienia tę ważkę z rzeki San, w odcinku o charakterze podgórskim o dość rwącym nurcie z dnem kamienisto-żwirowym.

Autorzy niniejszej pracy nie prowadzili poszukiwań miejsc rozrodu tego gatunku na terenie Beskidu Śląskiego, lecz należy zauważyć, że zarówno w Dolinie Wapienicy jak i na zboczach góry Kotarz istnieją siedliska będące potencjalnymi miejscami rozrodu *O.cecilia*. Tylko dokładne badania terenowe mogą potwierdzić te przypuszczenia. Autorzy doniesienia są zdania, iż samo pojawienie się imagines *O.cecilia* na wysokościach znacznie wyniesionych nad poziom morza i na terenie jednego z pasm karpaccich powinny zachęcić specjalistów – odonatologów do bardziej intensywnych badań terenowych na tym obszarze.

Podziękowania

Serdecznie podziękowania kierujemy do Pana dr hab. Pawła BUCZYŃSKIEGO za cenne uwagi i motywację do napisania pracy.

Piśmiennictwo

- Baza Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach. Trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia* FOURCROY 1785 – data dostępu 08.2021
- BERNARD R. 2010. Trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia*. W: MAKOMASKA-JUCHIEWICZ M. (red.). Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część I, s. 32–58. GIOŚ, Warszawa.
- BERNARD, R. BUCZYŃSKI, P., TOŃCZYK, G, WĘDZONKA, J., 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań
- DARAŻ B. 2009. Ważki (Odonata) Pogórza Przemyskiego i przyległych obszarów wzdłuż Sanu. Wiadomości Entomologiczne 28(1): 5-32.
- KONDRACKI J. 2011. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- MISZTA A. 2012. Czerwona lista ważek województwa śląskiego – stan na rok 2010. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice. Raporty Opinii, 6(4): 6-36.
- MISZTA A., Dolny A. 2007. Stanowiska rzadkich i chronionych gatunków ważek stwierdzone w województwie śląskim poza rezerwatami wodno-torfowiskowymi w latach 2003-2005. Odonatrix 3(1): 9-14.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dz. U. 2016 poz. 2183.
- https://portal.nature.cz/nd-dev/nd_atlas_mapa_q_nova.php?idTaxon=34779 (data dostępu 15.11.2020)